

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№1, 2019

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

UDC (უაკ) 34(051.2)
ს-216

მთავარი რედაქტორი

ირაკლი ბურდული (პროფ., თსუ)

სარედაქციო კოლეგია:

ჭ ლევან ალექსიძე (პროფ., თსუ)
გიორგი დავითაშვილი (პროფ., თსუ)
ავთანდილ დემეტრაშვილი (პროფ., თსუ)
ბესარიონ ზოიძე (პროფ., თსუ)
თევდორე ნინიძე (პროფ., თსუ)
ნუგზარ სურგულაძე (პროფ., თსუ)
პაატა ტურავა (პროფ., თსუ)
ლადო ქანტურია (პროფ., თსუ)
ნათია ჩიტაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)
ლელა ჯანაშვილი (ასოც. პროფ., თსუ)
გიორგი ხუბუა (პროფ., თსუ)
ლაშა ბრეგვაძე (თ. წერეთლის სახ. სახელმწიფოსა და
სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი)
გუნთერ ტოიბნერი (პროფ., ფრანკფურტის უნივერსიტეტი)
ბერნდ შუნემანი (პროფ., მიუნხენის უნივერსიტეტი)
იან ლიდერი (პროფ., ფრაიბურგის უნივერსიტეტი)
ხესე ანტონიო სეოანე (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)
კარმენ გარსიმარტინი (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)
არტაკ მკრტიჩიანი (პროფ., ლა კორუნიის უნივერსიტეტი)

*გამოცემულია ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
საუნივერსიტეტო საგამომცემლო საბჭოს გადაწყვეტილებით*

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
გამომცემლობა, 2020

ISSN 1987-7668

მონმის იმუნიტეტი სისხლის სამართლის პროცესში

ნაშრომი ეხება ისეთ აქტუალურ საკითხს, როგორცაა მონმის იმუნიტეტი. სისხლის სამართლის პროცესის დემოკრატიზაციისა და ჰუმანიზაციის მნიშვნელოვან ელემენტს წარმოადგენს საქართველოს კანონმდებლობაში მონმის იმუნიტეტის ინსტიტუტის შემოღება. მონმის იმუნიტეტის საკანონმდებლო დონეზე განმტკიცება და შემდგომი სრულყოფა წარმოადგენს სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილეთა საპროცესო უფლებების უზრუნველყოფის გარანტიას.

ნაშრომი ეფუძნება დოქტრინისა და სასამართლო პრაქტიკის ანალიზს, ასევე, რომანულ-გერმანული და საერთო სამართლის სისტემის ქვეყნების კანონმდებლობით გათვალისწინებულ კონცეპტუალურ მიდგომებს მონმის იმუნიტეტთან დაკავშირებით. ნაშრომში აღწერილი და განხილულია მონმის იმუნიტეტის განვითარების ისტორიული ასპექტები და თანამედროვე ტენდენციები.

კვლევის ზოგად მეთოდოლოგიურ საფუძველს წარმოადგენს: ისტორიული, ლოგიკური, შედარებითი და ემპირიულ-ანალიტიკური მეთოდები. კვლევის მიზანია მონმის იმუნიტეტთან დაკავშირებული თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე საკითხების განხილვა სამართლებრივ ჭრილში, უცხოური გამოცდილების გაზიარება და განსახილველ საკითხთან დაკავშირებით პრაქტიკული რეკომენდაციების შემუშავება.

საკვანძო სიტყვები: მონმე, მონმის იმუნიტეტი, მონმის იმუნიტეტის ობიექტური და სუბიექტური გაგება, მონმის იმუნიტეტის სახეები.

1. შესავალი

მონმის იმუნიტეტის საკითხი, ზოგადად, ქართული სისხლის სამართლის პროცესში ჯერ კიდევ არ არის სათანადოდ გამოკვლეული და შესწავლილი. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის (შემდგომში – სსსკ) მე-3 მუხლის მე-20 ნაწილი განმარტავს, რომ მონმე არის პირი, რომელმაც შეიძლება იცოდეს სისხლის სამართლის საქმის გარემოებათა დასადგენად საჭირო მონაცემი. საქმისათვის საჭირო მონაცემი პირს უნდა გააჩნდეს საკუთარი აღქმის საფუძველზე და უნდა შეეძლოს მისი გადმოცემა. თუმცა მხოლოდ საქმისათვის საჭირო მონაცემის ცოდნა არ არის საკმარისი მონმის სტატუსით პირის სისხლის სამართლის პროცესში მონაწილეობისათვის.¹ სსსკ დამატებითი წინაპირობის სახით ადგენს, რომ მონმის სტატუსს პირი იძენს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის თაობაზე გაფრთხილებისა და ფიცის დადების შემდეგ.²

კვლევის საგანს წარმოადგენს მონმის იმუნიტეტის ინსტიტუტის კომპლექსური და სისტემური ანალიზი და, მის საფუძველზე, სისხლის სამართლის პროცესში მონმის იმუნიტეტის სამართლებრივი მონესრიგების სრულყოფისათვის რეკომენდაციების შემუშავება. აღნიშნული მიზნის მისაღწევად, ნაშრომში განხილულია შემდეგი საკითხები: 1. მონმის იმუნიტეტის ინსტიტუტის ისტორიული განვითარება; 2. მონმის იმუნიტეტის ცნება და შინაარსი; 3. მონმის იმუნიტეტის ცალკეული სახეების კლასიფიკაცია, აგრეთვე, მონმის იმუნიტეტთან დაკავშირებული თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობის მქონე საკითხების მონესრიგებისა და სრულყოფის მექანიზმები; 4. მონმის იმუნიტეტთან დაკავშირებით არსებული ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის ანალიზი.

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის სისხლის სამართლის მიმართულების დოქტორანტი, ასისტენტი.

¹ აქუბარდია ი., სისხლის სამართლის პროცესი, კერძო ნაწილი (თანავტორობით), თბ., 2008, 41.

² ლალიაშვილი თ., საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2015, 293.

2. იმუნიტეტის ცნების ზოგად-ისტორიული მიმოხილვა

სიტყვა „იმუნიტეტის“ (ინგლისურად – *Immunity*, ლათინურად – *Immunitas*) სემანტიკური გაგება „რალაციისაგან გათავისუფლებას“, „თავის დაძვრენას“, „შელავას“ ნიშნავს. იმუნიტეტი, როგორც ზოგადსამართლებრივი ტერმინი, გულისხმობს პირთა გარკვეული წრის გათავისუფლებას ზოგადი ხასიათის სამართლებრივი ნორმების მოქმედებისაგან. საერთაშორისო სამართალში ცნობილია სახელმწიფოს იმუნიტეტი, სამხედრო ხომალდების იმუნიტეტი, დიპლომატიური იმუნიტეტი, სახელმწიფო საზღვაო სავაჭრო გემების იმუნიტეტი. საკონსტიტუციო სამართალში განასხვავებენ პრეზიდენტის, პარლამენტის წევრის და მოსამართლის იმუნიტეტს.³

ისტორიულად იმუნიტეტის ინსტიტუტი აღმოცენდა რომის სამართალში.⁴ საერთო წესის მიხედვით, მონმე ვალდებული იყო, მიეცა ჩვენება,⁵ თუმცა იუსტინიანეს დიგესტებში მოცემულია იმ პირთა ჩამონათვალი, ვინც მონმის იმუნიტეტით სარგებლობდნენ.⁶ შუა საუკუნეების ევროპაში იმუნიტეტი გარკვეულ პრივილეგიებთან ასოცირდებოდა, რომელიც ფეოდალური საზოგადოების მხოლოდ გარკვეულ ნაწილს გააჩნდა.⁷ ამ ტერმინის განმარტება გულისხმობდა ფეოდალის უფლებას, ცენტრალური ხელისუფლების დაუკითხავად გაემართა სასამართლო ან მოეკრიბა გადასახადები. მოგვიანებით იმუნიტეტს უწოდეს ქვეყნის ტერიტორიაზე მყოფი რომელიმე სხვა ქვეყნის მოქალაქის ან ორგანიზაციის უფლება, ყოფილიყო უცხო ქვეყნის იურისდიქციისაგან თავისუფალი.⁸

თანამედროვე სამართალში კი იმუნიტეტი ფიზიკურ პირებთან მიმართებით გაგებულია, როგორც იმ მოქალაქეების (ფიზიკური პირი) პრივილეგია (ხელშეუხებლობა), რომლებიც თავისი სამსახურებრივი თუ პროფესიული მოვალეობის განსახორციელებლად დამატებით გარანტიებს საჭიროებენ.⁹ იმუნიტეტი არის აგრეთვე საერთაშორისო სამართლის მნიშვნელოვანი ინსტიტუტი,¹⁰ რომელიც გამოიყენება უმაღლესი წარმომადგენლობითი პოლიტიკური ორგანოს — პარლამენტის — წევრთა პიროვნული ხელშეუხებლობის გარანტიად,¹¹ გარდა დანაშაულზე წასწრების შემთხვევისა. ასევე არ შეიძლება პარლამენტის წევრის¹² დაკავება და მისი სასამართლოს წინაშე¹³ წარდგომა პარლამენტის თანხმობის გარეშე.¹⁴ იმუნიტეტი ასევე წარმოადგენს დიპლომატიური წარმომადგენლების პრივილეგიასაც, რომელიც მათ ხელშეუხებლობაშიც გამოიხატება.¹⁵ შეიძლება ითქვას, რომ მონმის იმუნიტეტი წარმოადგენს კონსტიტუციით გათვალისწინებული კანონის წინაშე ყველას თანასწორობის პრინციპიდან გამონაკლისს.¹⁶

³ Большой Юридический Словарь, Москва, 1997, 239.

⁴ გარიშვილი მ., ძველი რომის სისხლის სამართლის პროცესის თავისებურებანი, „სამართლის ჟურნალი“, № 1, 2012, 18.

⁵ Загурский Л., Принципы Римского Гражданского и Уголовного Процесса, Харьков, 1874, 376.

⁶ Дигесты Юстиниана, Петерский И. С. (пер.), Москва, 1984, 365.

⁷ Esmein A., History of Continental Criminal Procedure, London, 1914, 572.

⁸ Вельш И., Свидетельский Иммунитет в Уголовном Процессе, Москва, 2000, 12.

⁹ Bosch J., Immunität und Internationale Verbrechen, Dusseldorfer Rechtswissenschaftliche Schriften, Band 27, Baden-Baden, 2004, 64.

¹⁰ საყვარელიძე ფ., ადამიანის უფლებათა ლექსიკონი, თბ., 1999, 128.

¹¹ კოდუა ე. (რედ.), სოციალურ და პოლიტიკურ ტერმინთა ლექსიკონი-ცნობარი, თბ., 2004, 351.

¹² Pfeiffer G., StPO Strafprozessordnung, Kommentar, 5 Aufl., München, 2004, 430, Rn. 2.

¹³ Jendral H., Immunität – noch zeitgemäss: Kritische Untersuchung eines immerwährenden Privilegs des Parlaments, Haag, Herchen, 1993, 38.

¹⁴ Kostkiewicz J. K., Staatenimmunität im Erkenntnis – und im Vollstreckungsverfahren nach schweizerischen Recht, Bern, 1998, 71.

¹⁵ Gornig G., Immunität von Staatsoberhäupten, Festschrift für Dietrich Rausching, Köln, Berlin, Bonn, München, 2001, 457-485.

¹⁶ Kimmich O., Das Staatsoberhaupt im Völkerrecht, Staatssoberhaupt und Völkerrecht, Band 26, № 2, 1988, 129-168.

3. მონმის იმუნიტეტის ცნება და შინაარსი

ზოგადად, შეიძლება ითქვას, რომ იმუნიტეტი არის საგამონაკლისო უფლება, რომლითაც სახელმწიფოში განსაკუთრებული სტატუსის მქონე პირთა წრე სარგებლობს. მონმის იმუნიტეტი, როგორც სისხლის საპროცესო სამართლებრივი ინსტიტუტი, წარმოადგენს იმ სამართლებრივი (საგამონაკლისო) ნორმების ერთობლიობას, რომლებშიც გათვალისწინებულია განსაზღვრული კატეგორიის მონმეთა მიერ სისხლის სამართლის საქმეზე ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება. ასეთი პირები იყოფიან სამ ჯგუფად: 1. პირები, რომელთა დაკითხვაც სისხლის სამართლის საქმეზე მონმის სახით, ზოგადად, დაუშვებელია (სსსკ-ის 50-ე მუხლის მე-2 ნაწილი); 2. პირები, რომელთა დაკითხვაც მონმის სახით, ზოგადად, დასაშვებია, თუმცა მათ უფლება აქვთ, არ მისცენ ჩვენება (სსსკ-ის 49-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტი); 3. პირები, რომელთაც სასამართლოს მიერ შეიძლება გათავისუფლდნენ მონმის მოვალეობის შესრულებისაგან (სსსკ-ის 50-ე მუხლის მე-3 ნაწილი).

მონმის აღჭურვა იმუნიტეტით, ანუ მოქალაქის უფლება — არ მისცეს სისხლის სამართლის საქმეზე საკუთარი თავის, მეუღლის ან ახლო ნათესავის საწინააღმდეგოდ ჩვენება¹⁷, სხვა არაფერია, თუ არა სახელმწიფოს მიზანსწრაფვა, არ დაუშვას ახლონათესაური, ოჯახური კავშირების რღვევა¹⁸, აგრეთვე, უზრუნველყოს მართლმსაჯულების დაცვა ამა თუ იმ ხარისხით, წინაწარმით შეცნობით ცრუ ჩვენების მიცემისაგან.¹⁹ ერთმანეთისაგან უნდა გავმიჯნოთ მონმის იმუნიტეტის ობიექტური და სუბიექტური გაგება. მონმის იმუნიტეტი, ობიექტური გაგებით, იმ სამართლებრივი (საგამონაკლისო) ნორმების ერთობლიობაა, რომელიც ანესრიგებს აღნიშნული ინსტიტუტის რეალიზაციის პროცესში წარმოშობილ სამართლებრივ ურთიერთობებს. მონმის იმუნიტეტი, სუბიექტური გაგებით, — ესაა იმ სამართლებრივი (საგამონაკლისო) ნორმების ერთობლიობა, რომელიც ათავისუფლებს კონკრეტულ მოქალაქეებს (ფიზიკურ პირებს) სისხლის სამართლის საქმეზე ჩვენების მიცემის ვალდებულებისაგან, აგრეთვე, უზრუნველყოფს მოქალაქეთა უფლებას — არ მისცენ საკუთარი თავის ან ახლო ნათესავის წინააღმდეგ ჩვენება. გერმანიის სამართალი იმუნიტეტის ორ ძირითად სახეს ითვალისწინებს: ფუნქციონალურ (*Immunität ratione materie*) და პირად, ანუ კერძო (*Immunität ratione personae*) იმუნიტეტს. ფუნქციონალური იმუნიტეტი, ძირითადად, უკავშირდება სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანოების საქმიანობას. რაც შეეხება პირად, ანუ კერძო იმუნიტეტს, ამ იმუნიტეტით მოსარგებლე პირები, სამსახურებრივი მოვალეობების შესრულების გამო, ანუ პროფესიული საიდუმლოების დაცვის მიზნით, თავისუფლდებიან ჩვენების მიცემისაგან ან სისხლის სამართლის საქმეზე.²⁰

მონმის იმუნიტეტის შინაარსს შეადგენს სისხლის სამართლის საქმეზე მონმის მიერ ჩვენების მიცემის კანონისმიერ ვალდებულებაზე უარის უფლება, აგრეთვე, სისხლის სამართლის პროცესის განმახორციელებელი სახელმწიფო ორგანოებისა და თანამდებობის პირების ვალდებულება, განუმარტონ მონმეს მისი საპროცესო უფლებები და უზრუნველყონ მათი რეალური განხორციელება.

¹⁷ თუმანიშვილი გ., (თანაავტორობით) საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი, თბ., 2015, 209.

¹⁸ თუმანიშვილი გ., სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბ., 2014, 158.

¹⁹ Петуховский А., Свидетельский Иммунитет: Проблемы Развития Процессуального Института, "Рос. Юстиция", № 9, 2003, 16.

²⁰ Zehnder B., Immunität von Staatsoberhäuptern und der Schutz elementarer Menschenrechte - der Fall Pinochet, 1 Aufl., Baden-Baden, 2003, 34.

საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-11 ნაწილის მიხედვით, არავინ არის ვალდებული, მისცეს თავისი ან იმ ახლობელთა სანაღმდეგო ჩვენება, რომელთა წრე განისაზღვრება კანონით. ანალოგიურ დებულებას ითვალისწინებს სსსკ-ის 49-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული მოწმის იმუნიტეტი. კერძოდ, მოწმეს შეუძლია არ მისცეს ჩვენება, რომელიც დანაშაულის ჩადენაში ამხელს მას ან მის ახლო ნათესავს. მოწმედ გამოცხადებული პირი, რომელიც უარს აცხადებს ჩვენების მიცემაზე, ვალდებულია, წარადგინოს შესაბამისი მტკიცებულებები, რომ სისხლის სამართლის საქმეზე ბრალდებულ პირთან იმყოფება ნათესაურ კავშირში.

კონკრეტული მოწმისათვის იმუნიტეტის მინიჭება გავლენას ახდენს მისი ჩვენების მხოლოდ შინაარსობრივ მხარეზე და არ წარმოადგენს ასეთი მოწმის სამართალდამცავ ორგანოში თუ სასამართლოში გამოცხადებისაგან თავის არიდების საფუძველს. შესაბამისად, თუ მოწმის იმუნიტეტის მქონე პირი თავს არიდებს სისხლის სამართლის საქმეზე გამოცხადების ვალდებულების შესრულებას, მის მიმართ შეიძლება განხორციელდეს სსსკ-ით გათვალისწინებული იძულებითი მიყვანის ღონისძიებები. თავის მხრივ, შესაბამისი თანამდებობის პირები (გამომძიებელი, პროკურორი, სასამართლო) ვალდებული არიან, განუმარტონ მოწმის იმუნიტეტის მქონე პირს ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლების შინაარსი.²¹ თუ ასეთი განმარტების მიუხედავად, პირი უარს განაცხადებს მოწმის იმუნიტეტით სარგებლობაზე, იგი გაფრთხილებული უნდა იქნეს ცრუ ჩვენების მიცემის შემთხვევაში შესაბამისი სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების თაობაზე.

ამდენად, მოწმის იმუნიტეტი წარმოადგენს კონსტიტუციით გათვალისწინებულ კანონის წინაშე ყველას თანასწორობის პრინციპიდან გამონაკლისს.

4. მოწმის იმუნიტეტის ცალკეული სახეები

სსსკ-ის კოდექსის 49-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული მოწმის იმუნიტეტი შეიძლება დაყვით ორ ჯგუფად: ა) საკუთარი თავის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება; ბ) ახლო ნათესავის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება. როგორც აღინიშნა, ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება მოწმის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი უფლებაა და მოწმეს ანიჭებს გარკვეულ პრივილეგიას (იმუნიტეტს).²² მეცნიერთა ნაწილის აზრით, სისხლის სამართლის საქმეზე მოწმის მიერ საკუთარი თავის ან ახლო ნათესავის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება ხელს უწყობს სისხლის სამართლის საქმეზე ჭეშმარიტების დადგენას, რადგან, თუ კანონმდებლობით სავალდებულო იქნებოდა ასეთ შემთხვევებში ჩვენების მიცემა, წარმოიშობოდა იმის საფრთხე, რომ ეს პირები მისცემდნენ არასწორ ჩვენებას და ხელს შეუშლიდნენ საქმეზე სიმართლის დადგენას.²³ მეცნიერთა ნაწილი კი მიიჩნევს, რომ მოწმის მიერ სიმართლის თქმის ვალდებულება ხელს უწყობს ჭეშმარიტების დადგენას.²⁴

საერთო სამართლის ქვეყნების თანამედროვე კანონმდებლობაში არსებობს ორი სახის მოწმის იმუნიტეტი: 1. ჩვეულებრივი (*use immunity*), რომლითაც სარგებლობენ კანონმდებლობით გათვალისწინებული პირები: ბრალდებულის ახლო ნათესავები ან გარკვეული საიდუმლო ინფორმაცი-

²¹ *შენგელია ს.*, მოწმის გამოკითხვა (შედარებითსამართლებრივი ანალიზი), „სამართლებრივი ჟურნალი“, № 3, 2014, 153.

²² *Конеv В., Громов Н., Николаиченко В.*, Свидетельский Иммунитет в Уголовном Процесесе, Москва, 1997, 19.

²³ *Roxin C., Schönemann B.*, Strafverfahrensrecht, 27 Aufl., München, 2012. Para. 26, Rn. 14. *Kühne H. H.*, Ein Lehrbuch zum Deutschen und europäischen Strafverfahrensrecht, 8 Aufl., Heidelberg, 2010, 496.

²⁴ *Hinterhofer H.*, Zeugenschutz und Zeugnisverweigerungsrechte: im österreichischen Strafprozess, 1 Aufl., Wien, 2004, 182.

ის მატარებელი პირები (მაგალითად, ადვოკატები, ექიმები, სასულიერო პირები); 2. შეთანხმებითი (*transaction immunity*), რომელიც პროკურორის მიერ სპეციალურად ენიჭება პირს მონმის ჩვენების მიცემის სანაცვლოდ. ამერიკის შეერთებულ შტატებში სისხლის სამართლის პროცესში იმუნიტეტის არსებობის სამართლებრივ საფუძველს წარმოადგენს აშშ-ის კონსტიტუცია, რომლის მეხუთე დამატების მიხედვით, არავინ შეიძლება აიძულონ, რომ სისხლის სამართლის საქმეზე მისცეს საკუთარი თავის სანაღმდეგო ჩვენება. ამ მოთხოვნამ ასახვა პოვა აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს მიერ მიღებულ ერთ-ერთ გადაწყვეტილებაში საქმეზე.²⁵

კონტინენტური სამართლის ქვეყნებში მონმის იმუნიტეტის ფარგლები და იმ პირთა წრე, რომლებსაც ასეთი იმუნიტეტი გააჩნიათ, განსაზღვრულია სისხლის სამართლის კანონმდებლობით (მაგალითად, გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსის 139-ე და 258-ე მუხლები, საფრანგეთის სისხლის სამართლის კოდექსის 434-ე მუხლი, ესპანეთის სისხლის სამართლის კოდექსის 454-ე და 466-ე მუხლები).

ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლების მიხედვით, მონმის იმუნიტეტის კლასიფიკაცია შეიძლება აბსოლუტურ (იმპერატიული) და ფარდობით (დისპოზიციური) იმუნიტეტად.

4.1. მონმის აბსოლუტური (იმპერატიული) იმუნიტეტი

მონმის აბსოლუტური (იმპერატიული) იმუნიტეტის ძალით, მონმეს კანონმდებლობით აქვს უფლება, უარი თქვას ჩვენების მიცემაზე. სსსკ-ის 50-ე მუხლის 1-ელ ნაწილში ჩამოთვლილია პირები, რომლებიც არ არიან ვალდებული, იყვნენ მონმეები. კერძოდ, მონმედ დაკითხვისა და საქმისთვის მნიშვნელობის მქონე ინფორმაციის შემცველი საგნის, დოკუმენტის, ნივთიერების ან სხვა ობიექტის გადაცემის ვალდებულება არ ეკისრებათ: ა) ადვოკატს — იმ გარემოებების შესახებ, რომელიც მისთვის ცნობილი გახდა ამ საქმეში ადვოკატის მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით; ბ) ადვოკატს, რომელიც იურიდიულ დახმარებას უწევდა პირს დაცვის მიღებამდე იმ გარემოების შესახებ, რომელიც მისთვის ცნობილი გახდა იურიდიული დახმარების განწვევასთან დაკავშირებით; გ) სასულიერო პირს — იმ გარემოების შესახებ, რომელიც მისთვის ცნობილი გახდა აღსარების ან სხვაგვარად განდობის შედეგად; დ) ბრალდებულის ახლო ნათესავს; ე) სახალხო დამცველს ან მის მიერ უფლებამოსილ პირს — იმ ფაქტის გამო, რომელიც მას გაანდეს, როგორც სახალხო დამცველს; ე¹) სახელმწიფო ინსპექტორს — პერსონალურ მონაცემთა დამუშავების კანონიერების კონტროლისა და ფარული საგამოძიებო მოქმედებების ჩატარების და ელექტრონული კომუნიკაციის საიდენტიფიკაციო მონაცემთა ცენტრალურ ბანკში განხორციელებული აქტივობების კონტროლის ფუნქციების შესრულებასთან დაკავშირებით, იმ ფაქტის გამო, რომელიც მას გაანდეს, როგორც სახელმწიფო ინსპექტორს; ვ) საქართველოს პარლამენტის წევრს — იმ ფაქტის გამო, რომელიც მას გაანდეს, როგორც წარმომადგენლობითი ორგანოს წევრს; ზ) მოსამართლეს — იმ გარემოების შესახებ, რომელიც სასამართლოს თათბირის საიდუმლოებაა; თ) ჟურნალისტს — პროფესიული საქმიანობისას მიღებულ ინფორმაციასთან დაკავშირებით; ი) ადამიანი ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლს — მოსაფიქრებელი ვადის განმავლობაში; ლ) ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლესი საბჭოს წევრს იმ ფაქტის გამო, რომელიც მას გაანდეს, როგორც წარმომადგენლობითი ორგანოს წევრს. არ შეიძლება გამოიკითხოს ან მონმედ დაიკითხოს პირი, რომელსაც, ფიზიკური ან ფსიქიკური ნაკლის გამო, არ შეუძლია სწორად აღიქვას, დაიმახსოვროს და აღიდგინოს საქმისათ-

²⁵ *Miranda v. Arizona*, 384 U.S. 436 (1966), <www.supreme.justia.com/us/384/436/case.html>, [13.11.2019].

ვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებები და მიაწოდოს ინფორმაცია ან მისცეს ჩვენება (სსსკ-ის 50-ე მუხლის მე-2 ნაწილი).

მონმის იმუნიტეტი, ზოგადი წესის მიხედვით, არ ვრცელდება საიდუმლო ინფორმაციის მატარებელი პირების მიმართ, თუმცა სსსკ-ის 50-ე მუხლის მე-3 ნაწილის თანახმად, სასამართლოს უფლება აქვს, მონმის მოვალეობის შესრულებისაგან გაათავისუფლოს: ა) სამედიცინო მუშაკი, თუ მას პროფესიულად ევალება საექიმო (სამედიცინო) საიდუმლოების დაცვა; ბ) ნოტარიუსი, საჯარო მოსამსახურე, სახელმწიფო მოსამსახურე, სამხედრო მოსამსახურე და მასთან გათანაბრებული პირი, თუ მათ ნაკისრი აქვთ ვალდებულება, არ გაამჟღავნონ მიღებული ინფორმაციის წყარო და შინაარსი; გ) პირი, რომელიც სამუშაოზე იმ პირობით არის მიღებული, რომ არ გაამჟღავნებს კომერციულ ან საბანკო საიდუმლოებას; დ) კონტრტერორისტული ან/და სპეციალური ოპერაციის მონაწილე პირი (მის პროფესიულ მოვალეობებთან დაკავშირებით), რომლის საქმიანობაც გასაიდუმლოებულია და ამ საქმიანობის ამსახველი დოკუმენტები, მასალები და სხვა მონაცემები სახელმწიფო საიდუმლოებას მიეკუთვნება. სსსკ-ის 50-ე მუხლის მე-4 ნაწილით კი განსაზღვრულია ასევე საგამონაკლისო უფლება, რომლის მიხედვითაც, არასრულწლოვნის მიმართ კონკრეტული დანაშაულის სსკ-ის 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტით ან მე-4 ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტით, 138-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტით ან მე-3 ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტით, 139-ე მუხლის მე-2 ნაწილით, 140-ე ან 141-ე მუხლით, 253-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტით, 254-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „ბ“ ქვეპუნქტით, 255-ე მუხლის მე-2 ან მე-3 ნაწილით ან 255¹-ე, ან 255²-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში მონმის სახით ჩვენების მიცემა კონფიდენციალურობის დაცვის ვალდებულების დარღვევად არ ჩაითვლება.

4.2. მონმის ფარდობით (დისპოზიციური) იმუნიტეტი

მონმის ფარდობით (დისპოზიციური) იმუნიტეტით, მონმეს აქვს არჩევანის შესაძლებლობა, ისარგებლოს ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლებით, ხოლო იმ ორგანოს ან თანამდებობის პირს, რომლის წარმოებაშიც იმყოფება სისხლის სამართლის საქმე, შესაძლებლობა აქვს დაკითხოს მონმე, თუ იგი თანახმაა ჩვენების მიცემაზე. იმუნიტეტის ეს სახე ვრცელდება ბრალდებულზე, ბრალდებულის ახლო ნათესავებზე (სსსკ-ის 49-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებულია მონმის იმუნიტეტი, რომლის საფუძველზე მონმეს შეუძლია არ მისცეს ჩვენება, რომელიც დანაშაულის ჩადენაში ამხელს მას ან მის ახლო ნათესავს), აგრეთვე, საქართველოს სახალხო დამცველთან შექმნილი სპეციალური პრევენციის ჯგუფის წევრზე — იმ ფაქტის გამო, რომელიც მას გაანდეს პრევენციის ეროვნული მექანიზმის ფუნქციების შესრულებისას, თუ იგი დათანხმდება, მისცეს ჩვენება (სსსკ-ის 50-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი).

ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის შესახებ მონმის შეუზღუდავი უფლება ათავისუფლებს მონმეს სისხლის სამართლის საქმეზე ნებისმიერი ინფორმაციის გაცემის ვალდებულებისაგან, ხოლო ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის შესახებ მონმის შეზღუდული უფლება კი ათავისუფლებს მონმეს მხოლოდ იმ ინფორმაციის გაცემის ვალდებულებისაგან, რომელიც მონმისათვის სამსახურებრივად მისი პროფესიული საქმიანობის განხორციელებისას გახდა ცნობილი და რომლის საიდუმლოდ დაცვის ვალდებულებაც მას სამსახურებრივად აკისრია.²⁶ არავინ არის ვალდებული, მისცეს ჩვენე-

²⁶ ლალიაშვილი თ., საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2015, 337-338.

ბა საკუთარი თავის წინააღმდეგ — ეს არის იმუნიტეტის არსი, რომელიც ასევე სრულად შეესაბამება სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტს, რომლის მე-14 მუხლის მე-3 ნაწილის „ზ“ პუნქტი განსაზღვრავს, რომ „არავინ არ აიძულოს, ჩვენება მისცეს საკუთარი თავის წინააღმდეგ, ან თავი დამნაშავედ ცნოს“. რაც შეეხება ახლო ნათესავის წინააღმდეგ ან საქმიანობის სახიდან გამომდინარე ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლებას, ეს უფლება გამომდინარეობს ბრალდებულთან მონმის ახლონათესაური კავშირიდან, რა დროსაც კანონმდებელი ანგარიშს უწევს პირის კანონიერ ინტერესს, არ მისცეს საკუთარი ნათესავის წინააღმდეგ ჩვენება.²⁷ ერთგვაროვანი გაგების მიზნით, სასურველი იქნება, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში დაზუსტდეს, მონმის იმუნიტეტის გამოყენების მიზნით, ვინ წარმოადგენს სსსკ-ის 49-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული მონმის ახლო ნათესავს მხოლოდ სსსკ-ის მე-3 მუხლის მე-2, მე-3 და მე-4 ნაწილით გათვალისწინებული ოჯახის წევრები, ასევე მიზანშეწონილი იქნება, თუ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით განიმარტება საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-11 ნაწილით გათვალისწინებული „ახლობლის“ ცნება. იმ შემთხვევაშიც, როდესაც ბრალდებულს (განსასჯელს) საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1275-ე მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევებში დანიშნული ჰყავს კანონიერი წარმომადგენელი (მზრუნველი), თუკი ეს პირი არ არის სამზრუნველო პირის ახლო ნათესავი, სასურველია, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით განისაზღვროს, რომ ასეთ კანონიერ წარმომადგენლებსაც მიეცეთ შესაძლებლობა, ისარგებლონ სამზრუნველო პირთან დაკავშირებულ სისხლის სამართლის საქმეზე მონმის ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლებით (მონმის იმუნიტეტი). სასურველია, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით ასევე განისაზღვროს, რომ მონმის იმუნიტეტით სარგებლობენ „შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ“ საქართველოს კანონის 71-ე მუხლით განსაზღვრული მინდობით აღმზრდელები მინდობით აღსაზრდელთან დაკავშირებულ სისხლის სამართლის საქმეზე, აგრეთვე — მინდობით აღსაზრდელები მინდობით აღმზრდელებთან დაკავშირებულ სისხლის სამართლის საქმეზე. რადგან მონმის ყველა უფლება ენიჭება და ყველა ვალდებულება ეკისრება აგრეთვე დაზარალებულსაც, სსსკ-ის 56-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „მ“ და „ნ“ ქვეპუნქტების საფუძველზე, მასაც შეუძლია, ისარგებლოს სსსკ-ის 49-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული იმუნიტეტით.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ მონმის იმუნიტეტი — ესაა მონმის სამართლებრივი პრივილეგია, სამართლებრივი ხელშეუხებლობა, რომელიც წარმოადგენს სისხლის სამართლის საქმეზე მონმის უფლებების დაცვის გარანტიას.²⁸ ეს გარანტია მოცემულია სისხლის სამართლის კოდექსის 371-ე მუხლის შენიშვნაში, კერძოდ, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან თავისუფლება პირი, რომელმაც უარი განაცხადა ჩვენების მიცემაზე საკუთარი თავის ან თავისი ნათესავის წინააღმდეგოდ და ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლი — მოსაფიქრებელი ვადის განმავლობაში. მონმის იმუნიტეტი — ესაა გამონაკლისი ზოგადი წესიდან და არა ჩვენების მიცემის კატეგორიული აკრძალვა. შესაბამისად, თუკი მონმე, რომელსაც გააჩნია იმუნიტეტი, მიუხედავად იმისა, რომ იგი თანხმობას განაცხადებს მისცეს ჩვენება, ანუ მან უარი განაცხადა იმუნიტეტის გამოყენებაზე, ასეთ შემთხვევაში მონმის მიერ შეგნებულად ცრუ ჩვენების მიცემა მის მიმართ გამოიწვევს სსსკ-ის 370-ე მუხლით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის დაკისრებას.²⁹ „ბრალდებულ — მონმეს ცრუ ჩვენებისათვის არ დაეკისრება პასუხისმგებლობა. მას შეიძლება

²⁷ თუმანიშვილი გ., სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბ., 2014, 158.

²⁸ თუმანიშვილი გ., საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი (თანაავტორობით), თბ., 2015, 209.

²⁹ ჩომახაშვილი ქ., ოსეფაშვილი ს., მართლმსაჯულების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები, თბ., 2017, 12.

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისროს მხოლოდ ცრუ დასმენისათვის სსკ-ის 373-ე მუხლის შესაბამისად³⁰.

5. მონმის იმუნიტეტთან დაკავშირებით არსებული ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის ანალიზი; ტერმინი „მონმის“ ავტონომიური მნიშვნელობა

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტის თანახმად: „ყოველ პირს, ვისაც ბრალად ედება სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენა, აქვს, სულ მცირე, შემდეგი უფლებები: დ) დაკითხოს ან დააკითხვინოს ბრალდების მონმეები და გამოაძახებინოს და დააკითხვინოს დაცვის მონმეები ბრალდების მონმეთა თანაბარ პირობებში“. კონვენციის სისტემაში ტერმინს „მონმე“ ავტონომიური მნიშვნელობა გააჩნია და იგი განსხვავდება ეროვნული სამართლით დადგენილი განმარტებისაგან.³¹ იმ შემთხვევებში, როდესაც პირის მსჯავრდება უმეტესწილად ფიცის ქვეშ მიცემული ჩვენების საფუძველზე მოხდა, იგი ბრალდების მტკიცებულებას წარმოადგენს, რომელზეც კონვენციის 6 § 1 და 3 (დ) მუხლებით დადგენილი მოთხოვნები ვრცელდება.³² ტერმინი მოიცავს თანაბრადებულებს (მაგალითად: ტროფიმოვი რუსეთის წინააღმდეგ³³), დაზარალებულებს (ვლადიმირ რომანოვი რუსეთის წინააღმდეგ³⁴) და ექსპერტ მონმეებს (დურსონი ნიდერლანდების წინააღმდეგ³⁵). მუხლი 6, § 3 (დ) შეიძლება ასევე გავრცელდეს დოკუმენტურ ფორმატში არსებულ მტკიცებულებებზე.³⁶

5.1. პირის უფლება, დაჰკითხოს ან დააკითხვინოს მონმეები

კონვენციის მე-6 მუხლის მე-3 ნაწილის „დ“ ქვეპუნქტი ადგენს პრინციპს, რომლის შესაბამისად, ბრალდებულის მსჯავრდებამდე, მის წინააღმდეგ არსებული ყველა მტკიცებულება მისი თანდასწრებით უნდა იყოს წარდგენილი საჯარო სასამართლო განხილვაზე, შეჯიბრებით პროცესზე, მტკიცებულებებთან დაკავშირებული არგუმენტების გაზიარების მიზნით. ამ პრინციპიდან გამონაკლისები დაშვებულია იმ პირობით, რომ დაცვის უფლებები არ უნდა შეიზღუდოს, რაც, როგორც წესი, მოითხოვს, რომ ბრალდებულს საკმარისი შესაძლებლობები უნდა მიეცეს, დაჰკითხოს მონმე, რომელიც მის წინააღმდეგ აძლევს ჩვენებას, იმ ეტაპზე, როდესაც იგი სასამართლოს წინაშე გამოდის ამ ჩვენებით ან სამართალწარმოების მოგვიანებით ეტაპზე.³⁷

³⁰ თუმანიშვილი გ., სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბ., 2014, 206-208.

³¹ დამირ სიბგატულინი რუსეთის წინააღმდეგ, *Damir Sibgatullin v. Russia*, [2012] ECHR, № 1413/05, § 45. ს. ნ. შვედეთის წინააღმდეგ, *S.N. v. Sweden*, [2002] ECHR, № 34209/96, § 45.

³² კასტე და მათისენი ნორვეგიის წინააღმდეგ, *Kaste and Mathisen v. Norway*, [2006] ECHR, № 18885/04, № 21166/04, § 53. ლუკა იტალიის წინააღმდეგ, *Lucà v. Italy*, [2001] ECHR, №33354/96, § 41.

³³ *Trofimov v. Russia*, [2008] ECHR, № 1111/02, § 37.

³⁴ *Vladimir Romanov v. Russia*, [2008] ECHR, № 41461/02, § 97.

³⁵ *Doorson v. the Netherlands*, [1996] ECHR, § § 81-82, Report 1996-II.

³⁶ მირილაშვილი რუსეთის წინააღმდეგ, *Mirilashvili v. Russia*, [2008] ECHR, № 6293/04, §§ 158-159.

³⁷ ჰუმერი გერმანიის წინააღმდეგ, *Hümmer v. Germany*, [2012] ECHR, № 26171/07, § 38. ლუკა იტალიის წინააღმდეგ, *Lucà v. Italy*, [2001] ECHR, № 33354/96, § 39. სოლაკოვი ყოფილი უგოსლავიის რესპუბლიკა მაკედონიის წინააღმდეგ, *Solakov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, [2001] ECHR, № 47023/99, § 57.

ზემოთ ხსენებული ზოგადი პრინციპიდან ორი მოთხოვნა გამომდინარეობს. პირველი: მონმის გამოუცხადებლობა საფუძვლიანი მიზეზით უნდა იყოს განპირობებული; მეორე: იმ შემთხვევებში, როდესაც პირის მსჯავრდება, ძირითადად ან მეტწილად, ეყრდნობა მონმის მიერ მიცემულ ჩვენებებს, რომლებიც იმ პირის მიერაა მიცემული, რომლის დაკითხვის შესაძლებლობა გამოძიების ან სასამართლო პროცესის ეტაპზე ბრალდებულს არ მიეცა, დაცვის უფლებები შეიძლება იმდენად შეიზღუდოს, რომ ეს წინააღმდეგობაში მოვიდეს მე-6 მუხლით დადგენილ გარანტიებთან, ე. წ. „ერთადერთი ან გადამწყვეტი მტკიცებულების წესი“.³⁸

იმის გათვალისწინებით, თუ რამდენად მნიშვნელოვანი როლი ენიჭება მართლმსაჯულების სამართლიან ადმინისტრირებას დემოკრატიულ საზოგადოებაში, ნებისმიერი ზომები, რომლებიც დაცვის უფლებას ზღუდავს, მკაცრად აუცილებელი უნდა იყოს. თუ ნაკლებად მკაცრი ზომა იქნება საკმარისი, მაშინ ასეთი ზომა უნდა იქნეს გამოყენებული.³⁹ სამართლიანი სასამართლო განხილვის მნიშვნელოვანი ელემენტია ბრალდებულისთვის მონმის დაკითხვისა და მისი მტკიცებულებების უარყოფის შესაძლებლობის უზრუნველყოფა.⁴⁰

5.2. მონმის გამოცხადების უზრუნველყოფის მიზნით გონივრული ძალისხმევის წარმართვის ვალდებულება

მოთხოვნა, რომლის შესაბამისად, მონმის დაუსწრებლობის საფუძვლიანი მიზეზი უნდა არსებობდეს, უპირველეს ყოვლისა, უნდა იქნეს გათვალისწინებული, კერძოდ კი მანამ, სანამ დაიწყება მსჯელობა, იყო თუ არა კონკრეტული მტკიცებულება ერთადერთი ან გადამწყვეტი. როდესაც მონმე არ ესწრება სასამართლო პროცესს ჩვენების უშუალოდ მიცემის მიზნით, არსებობს ვალდებულება, რომლის შესაბამისად, შესწავლილ უნდა იქნეს მონმის გამოუცხადებლობის საფუძვლიანი მიზეზების არსებობა.⁴¹

კონვენციის 6 § 1 მუხლი, 6 § 3 მუხლთან ერთობლიობაში, ნევრ სახელმწიფოებს ავალდებულებს, გაატარონ პოზიტიური ზომები იმის უზრუნველსაყოფად, რომ ბრალდებულს მიეცეს შესაძლებლობა, დაჰკითხოს ან დააკითხვინოს მონმეები, რომლებიც მის წინააღმდეგ იძლევიან ჩვენებებს.⁴² როდესაც ბრალდებულის მიერ მონმის დაკითხვა შეუძლებელია სასამართლოში მისი გამოუცხადებლობის გამო, ხელისუფლებამ გონივრული ძალისხმევა უნდა მიმართოს, რათა უზრუნველყოს მისი სასამართლოში მოსვლა.⁴³

³⁸ ალ-ხავაჯა და ტაჰერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ [დიდი პალატა], Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom [GC], [2009] ECHR, № 26766/05, № 22228/06, § 119.

³⁹ ვან მეჩელენი და სხვები ნიდერლანდების წინააღმდეგ, Van Mechelen and Others v. the Netherlands, [1997] ECHR, § 58, Report 1997-III.

⁴⁰ ტარაუ რუმინეთის წინააღმდეგ, Tarău v. Romania, [2009] ECHR, № 3584/02, § 74. გრავიანო იტალიის წინააღმდეგ, Graviano v. Italy, [2005] ECHR, № 10075/02, § 38.

⁴¹ ალ-ხავაჯა და ტაჰერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ [დიდი პალატა], Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom [GC], [2009] ECHR, № 26766/05 № 22228/06, § 120. გაბრიელიანი სომხეთის წინააღმდეგ, Gabrielyan v. Armenia, [2012] ECHR, № 8088/05, §§ 78, 81-84.

⁴² ტროფიმოვი რუსეთის წინააღმდეგ, Trofimov v. Russia, [2008] ECHR, № 1111/02, § 33. სადაკი და სხვები თურქეთის წინააღმდეგ (N.1), Sadak and Others v. Turkey (no. 1), [2001] ECHR, № 29900/96 and 3 others, § 67.

⁴³ კარპენკო რუსეთის წინააღმდეგ, Karpenko v. Russia, [2012] ECHR, № 5605/04, § 62. დამირ სიბგატულინი რუსეთის წინააღმდეგ, Damir Sibgatullin v. Russia, [2012] ECHR, № 1413/05, § 51. პელო ესტონეთის წინააღმდეგ, Pello v. Estonia, [2007] ECHR, № 11423/03, § 35. ბონევი ბულგარეთის წინააღმდეგ, Bonev v. Bulgaria, [2006] ECHR, № 60018/00, § 43.

იმ შემთხვევაში, თუ ხელისუფლებას ვერ დაეკისრება პასუხისმგებლობა იმის გამო, რომ მან არ წარმართა საკმარისი ძალისხმევა იმაზე, რომ მოპასუხეს მონმის დაკითხვის შესაძლებლობა ჰქონოდა, მონმის გამოუცხადებლობის ფაქტი არ არის საკმარისი საფუძველი იმისა, რომ პირის მიმართ წარმოება შეწყდეს.⁴⁴

5.3. მონმის მოსმენაზე უარის თქმის დასაბუთება

მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ფუნქციებში არ შედის მოსაზრებების გამოხატვა წარდგენილი მტკიცებულებების რელევანტურობასთან დაკავშირებით, მონმის გამოძახებაზე ან დაკითხვაზე უარის თქმა შეიძლება მიჩნეული იქნეს დაცვის უფლებების დარღვევად, რაც შეუთავსებელია სამართლიანი სასამართლო განხილვის მოთხოვნასთან (იხილეთ, პოპოვი რუსეთის წინააღმდეგ⁴⁵, ბოკოს-კუესტა ნიდერლანდების წინააღმდეგ⁴⁶, ვიერზბიკი პოლონეთის წინააღმდეგ⁴⁷ და ვიდალი ბელგიის წინააღმდეგ⁴⁸).

გარკვეულ გარემოებებში შეიძლება, მიზანშეწონილად იქნეს მიჩნეული საგამოძიებო ეტაპზე ჩამორთმეულ ჩვენებებზე დაყრდნობა,⁴⁹ მაგალითად, თუ მონმე გარდაიცვალა,⁵⁰ დუმის უფლებებით ისარგებლა⁵¹ ან როდესაც მთავრობის მიერ მონმის სასამართლოში გამოცხადებაზე მიმართული ძალისხმევის მიუხედავად, იგი არ გამოცხადდა სასამართლოში.⁵² იმის გათვალისწინებით, თუ რამდენად უარყოფითი ზეგავლენა შეიძლება მოახდინოს მონმის გამოუცხადებლობამ დაცვის უფლებებზე იმ შემთხვევებში, როდესაც, ნაცვლად მონმის სასამართლო პროცესზე მოსმენისა, მისი წერილობითი ჩვენება იქნება დასაშვებად ცნობილი, თუ წარმოების მანამდე ჩატარებულ რომელიმე ეტაპზე ამ მონმის დაკითხვა არ მომხდარა, მხოლოდ უკანასკნელი საშუალების სახით უნდა იქნეს გამოყენებული.⁵³ მონმისგან ისეთ პირობებში ჩამორთმეული ჩვენებები, როდესაც დაცვის უფლებები ვერ იქნა გარანტირებული ისეთ დონემდე, როგორც ამას კონვენცია მოითხოვს, უაღრესი სიფრთხილით უნდა იქნეს განხილული.⁵⁴ თუ მონმე შეჯიბრებით პროცესს საპატიო მიზეზით ვერ დაესწრო, ეროვნული სასამართლოს უფლებამოსილებაში შედის ამ მონმის მიერ წინასასამართლო ეტაპზე მიცემული ჩვენებების გათვალისწინების საკითხი, თუ ამ ჩვენებებს სხვა მტკიცებულებებიც ამყარებს.⁵⁵ მუხლი 6 § 3 (დ) მოითხოვს მხოლოდ იმ მონმეების ჯვარედინ დაკითხვას, რომლებ-

⁴⁴ გოშა პოლონეთის წინააღმდეგ, *Gossa v. Poland*, [2007] ECHR, № 47986/99, §55. კალაბრო იტალიის და გერმანიის წინააღმდეგ (განჩინება), *Calabrò v. Italy and Germany (dec.)*, [2002] ECHR, № 59895/00. უბაჩ მორტესი ანდორას წინააღმდეგ (განჩინება), *Ubach Mortes v. Andora*, [2000] ECHR, № 46253/99 (ამონარიდები).

⁴⁵ *Popov v. Russia*, [2006] ECHR, № 26853/04, § 188.

⁴⁶ *Bocos-Cuesta v. the Netherlands*, [2005] ECHR, № 54789/00, § 72.

⁴⁷ *Wierzbicki v. Poland*, [2002] ECHR, № 24541/94, § 45.

⁴⁸ *Vidal v. Belgium*, [1992] ECHR, § 34, Series A no. 235-B.

⁴⁹ ლუკა იტალიის წინააღმდეგ, *Lucà v. Italy*, [2001] ECHR, № 33354/96, § 40.

⁵⁰ ფერანტელი და სანტანგელო იტალიის წინააღმდეგ, *Ferrantelli and Santangelo v. Italy*, [1996] ECHR, § 52, Report 1996-III.

⁵¹ ვიჯენი ნიდერლანდების წინააღმდეგ, *Vidgen v. the Netherlands*, [2012] ECHR, № 29353/06, § 47. სოფრი და სხვები იტალიის წინააღმდეგ (განჩინება), *Sofri and Others v. Italy (dec.)*, [2003] ECHR, № 37235/97. კრაქსი იტალიის წინააღმდეგ (no.1), *Craxi v. Italy (no. 1)*, [2002] ECHR, № 34896/97, § 86.

⁵² მირილაშვილი რუსეთის წინააღმდეგ, *Mirilashvili v. Russia*, [2008] ECHR, № 6293/04, § 217.

⁵³ ალ-ხავაჯა და ტაჰერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ [დიდი პალატა], *Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom [GC]*, [2009] ECHR, № 26766/05, №22228/06, §125.

⁵⁴ ს.ნ. შვედეთის წინააღმდეგ, *S. N. v. Sweden*, [2002] ECHR, № 34209/96, § 53. დურსონი ნიდერლანდების წინააღმდეგ, *Doorson v. the Netherlands*, [1996] ECHR, § 76, Report 1996-II.

⁵⁵ მირილაშვილი რუსეთის წინააღმდეგ, *Mirilashvili v. Russia*, [2008] ECHR, № 6293/04, § 217. კალაბრო იტალიის და გერმანიის წინააღმდეგ (განჩინება), *Calabrò v. Italy and Germany (dec.)*, [2002] ECHR, № 59895/00. ფერანტელი და სანტანგელო იტალიის წინააღმდეგ, *Ferrantelli and Santangelo v. Italy*, [1996] ECHR, § 52, Report 1996-III.

მაც არ მისცეს ჩვენება სასამართლოს წინაშე, თუ მათ მიერ მანამდე ეტაპებზე მიცემულმა ჩვენებამ გადამწყვეტი ან მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა პირის მსჯავრდებაში (იხილეთ, კოკი ნიდერლანდების წინააღმდეგ (განჩინება)⁵⁶, კრასნიკი ჩეხეთის რესპუბლიკის წინააღმდეგ⁵⁷).

მაშინაც კი, როდესაც სხვის სიტყვებზე დაფუძნებით მიცემული ჩვენება მოპასუხის წინააღმდეგ არსებული ერთადერთი ან გადამწყვეტი მნიშვნელობის ჩვენებაა, მისი დასაშვებად ცნობა ავტომატურად არ წარმოადგენს მუხლი 6 § 1-ის დარღვევას. მიუხედავად ამისა, ის გარემოება, რომ მოპასუხის მსჯავრდება, ძირითადად ან უმეტესწილად, იმ მონმის მიერ მიცემულ ჩვენებას ეყრდნობა, რომელიც სასამართლოში არ გამოცხადებულა, ძალიან მნიშვნელოვან ფაქტორად იქნება მიჩნეული, რომელთან დაკავშირებითაც საკმარისი დამაბალანსებელი ფაქტორები, მათ შორის, ძლიერი პროცესუალური გარანტიები უნდა არსებობდეს. ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში უნდა შეფასდეს, არსებობდა თუ არა საკმარისი დამაბალანსებელი ფაქტორები, მათ შორის, მტკიცებულებების სანდოობისა და სარწმუნოების შეფასებაზე მიმართული სამართლიანი და სათანადო ზომები. ასეთი მტკიცებულებების მნიშვნელობის გათვალისწინებით, მათზე დაყრდნობით მსჯავრდება მხოლოდ იმ შემთხვევაშია დასაშვები, თუ მტკიცებულება საკმარისად სარწმუნოა.⁵⁸

მაშინ, როდესაც ანონიმურ მონმებთან ან იმ მონმებთან დაკავშირებით, რომლებიც სასამართლოში არ გამოცხადდნენ, შეიძლება განსხვავებული საკითხები წამოიჭრას, ეს ორი ვითარება, პრინციპში, ერთმანეთისგან არ განსხვავდება, რადგანაც ორივე ვითარებაში მოპასუხე შეიძლება არახელსაყრელ მდგომარეობაში აღმოჩნდეს. აქ, ძირითადი პრინციპი იმაში მდგომარეობს, რომ სისხლის სამართლის პროცესში მოპასუხეს მის წინააღმდეგ არსებული მტკიცებულებების გაქარწყლების შესაძლებლობა უნდა გააჩნდეს.⁵⁹

ანონიმური მონმის მიერ მიცემული ჩვენების გამოყენება პირის მსჯავრდებისთვის ყველა გარემოებებში არ არის კონვენციის მოთხოვნებთან შეუთავსებელი.⁶⁰ მიუხედავად იმისა, რომ კონვენციის მე-6 მუხლი ცალსახად არ ითხოვს მონმის ინტერესების გათვალისწინებას, სასწორზე შეიძლება აღმოჩნდეს მათი სიცოცხლე, თავისუფლება ან უსაფრთხოება ისევე, როგორც კონვენციის მე-8 მუხლით განსაზღვრული ინტერესები. ნევრმა სახელმწიფოებმა თავიანთი სისხლის სამართალწარმოება ისე უნდა წარმართონ, რომ ეს ინტერესები არ აღმოჩნდეს საფრთხეში. ამგვარად, სამართლიანი სასამართლო განხილვის პრინციპები მოითხოვს, რომ შესაბამის შემთხვევებში დაცვის ინტერესები დაბალანსებული იყოს მონმის ან დაზარალებულის ინტერესებთან, რომლებიც ჩვენების მისაცემად არიან გამოძახებულნი.⁶¹ ეროვნულმა ხელისუფლებამ საკმარისი და საფუძვლიანი მიზეზები უნდა წარადგინოს გარკვეული მონმების ვინაობის გასაიდუმლოებასთან დაკავშირებით.⁶²

თუ ბრალდების მონმის ანონიმურობაა შენარჩუნებული, დაცვა ისეთი სიძნელების წინაშე აღმოჩნდება, რაც სისხლის სამართალწარმოების პროცესში არ უნდა არსებობდეს. ასეთ შემთხვე-

⁵⁶ Kok v. the Netherlands (dec.), [2000] ECHR, № 43149/98.

⁵⁷ Krasniki v. the Czech Republic, [2006] ECHR, № 51277/99.

⁵⁸ ალ-ხავაჯა და ტაჰერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ [დიდი პალატა], Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom [GC], [2009] ECHR, № 26766/05, № 22228/06, §147.

⁵⁹ იქვე, § 127.

⁶⁰ დურსონი ნიდერლანდების წინააღმდეგ, Doorson v. the Netherlands, [1996] ECHR, § 69, Report 1996-II. ვან მეჩელენი და სხვები ნიდერლანდების წინააღმდეგ, Van Mechelen and Others v. the Netherlands, [1997] ECHR, § 52, Report 1997-III. კრასნიკი ჩეხეთის რესპუბლიკის წინააღმდეგ, Krasniki v. the Czech Republic, [2006] ECHR, № 51277/99, § 76.

⁶¹ დურსონი ნიდერლანდების წინააღმდეგ, Doorson v. the Netherlands, [1996] ECHR, § 70, Report 1996-II. ვან მეჩელენი და სხვები ნიდერლანდების წინააღმდეგ, Van Mechelen and Others v. the Netherlands, [1997] ECHR, § 53, Report 1997-III.

⁶² დურსონი ნიდერლანდების წინააღმდეგ, Doorson v. the Netherlands, [1996] ECHR, § 71, Report 1996-II. ვისერი ნიდერლანდების წინააღმდეგ, Visser v. the Netherlands, [2002] ECHR, № 26668/95, § 47. ძელილი გერმანიის წინააღმდეგ (განჩინება), Dzelili v. Germany (dec.), [2005] ECHR, № 65745/01.

ვებში ამგვარი სიძნელებები საკმარისად უნდა დაბალანსდეს იმ პროცედურებით, რომლებსაც სასამართლო ხელისუფლება მიმართავს.⁶³ კერძოდ, მომჩივანს საშუალება უნდა ჰქონდეს, შეამოწმოს ანონიმური მონმის სანდოობა.⁶⁴

გარდა ამისა, იმის შეფასებისას, ანონიმური მონმის დაკითხვის პროცედურები საკმარისად აბალანსებს თუ არა დაცვის წინაშე არსებულ სიძნელებებს, სათანადო წონა უნდა მიენიჭოს იმ გარემოებას, თუ რამდენად გადამწყვეტი როლი შეასრულა ამ მტკიცებულებამ მომჩივნის მსჯავრდებაში. თუ ასეთი მტკიცებულება არ იყო გადამწყვეტი მნიშვნელობის, დაცვის უფლებები ბევრად უფრო ნაკლებად შეიზღუდება.⁶⁵

5.4. მონმის გამოძახების უფლება

ზოგადად, ეროვნული სასამართლოების პრეროგატივაში შედის მათთვის წარდგენილი მტკიცებულებების შეფასება და იმის დადგენა, თუ რამდენად რელევანტურია ის მტკიცებულებები, რომლის წარდგენაც უნდა მოპასუხეს. მუხლი 6 § 3(დ), ასევე, ზოგად პრინციპს ადგენს, რომლის მიხედვითაც, სასამართლოების გადასაწყვეტია, მიზანშეწონილია თუ არა მონმის გამოძახება. მოცემული მუხლი არ ითხოვს ბრალდებულის ინტერესებში ყველა მონმის გამოძახებასა და დაკითხვას; როგორც სიტყვები „თანაბარ პირობებში“ მიუთითებს, მუხლის ძირითადი მიზანია მხარეთა თანასწორობის უზრუნველყოფა (იხილეთ, პერნა იტალიის წინააღმდეგ [დიდი პალატა]⁶⁶, სოლაკოვი ყოფილი იუგოსლავიის რესპუბლიკა მაკედონიის წინააღმდეგ⁶⁷).

შესაბამისად, არ არის საკმარისი მოპასუხის პრეტენზია, რომ მას არ მიეცა გარკვეული მონმების გამოძახების და დაკითხვის საშუალება; მან თავისი თხოვნა მონმის გამოძახების თაობაზე უნდა დაასაბუთოს და განმარტოს, თუ რატომ არის მნიშვნელოვანი მონმის მოსმენა და რომ მის მიერ მიცემული ჩვენება აუცილებელია სიმართლის დადგენისა და დაცვის უფლებების დაცვისთვის.⁶⁸ როდესაც მოპასუხის თხოვნა მონმის გამოძახების თაობაზე არ არის არაკეთილსინდისიერი მოტივით განპირობებული, საკმარისად დასაბუთებულია, დაკავშირებულია ბრალდების არსთან და ობიექტური ალბათობა არსებობს, რომ ჩვენებამ შეიძლება, გააძლიეროს დაცვის პოზიცია ან ბრალდებულის გამართლებაც კი გამოიწვიოს, ეროვნულმა ხელისუფლებამ საფუძვლიანი მიზეზები უნდა დაასახელოს, თუ რატომ არ დააკმაყოფილა მოპასუხის თხოვნა.⁶⁹

კონვენციის მე-6 მუხლი არ ანიჭებს მოპასუხეს შეუზღუდავ უფლებას, მოითხოვოს მონმის დაბარება სასამართლოში. ზოგადად, ეროვნული სასამართლოების პრეროგატივაში შედის გადაწყვეტილების მიღება იმის თაობაზე, რამდენად აუცილებელია ან მიზანშეწონილია მონმის დაბარება

⁶³ დურსონი ნიდერლანდების წინააღმდეგ, *Doorson v. the Netherlands*, [1996] ECHR, § 71, Report 1996-II. ვან მეჩელენი და სხვები ნიდერლანდების წინააღმდეგ, *Van Mechelen and Others v. the Netherlands*, [1997] ECHR, § 54, Report 1997-III.

⁶⁴ ბირუტისი და სხვები ლიტვის წინააღმდეგ, *Birutis and Others v. Lithuania*, [2002] ECHR, № 47698/99, № 48115/99, § 29. კოსტოვსკი ნიდერლანდების წინააღმდეგ, *Kostovski v. the Netherlands*, [1989] ECHR, § 42, Series A no. 166.

⁶⁵ კოკი ნიდერლანდების წინააღმდეგ (განჩინება), *Kok v. the Netherlands (dec.)*, [2000] ECHR, № 43149/98, კრასნიკი ჩეხეთის რესპუბლიკის წინააღმდეგ, *Krasniki v. the Czech Republic*, [2006] ECHR, № 51277/99, § 76.

⁶⁶ *Perna v. Italy [GC]*, [2003] ECHR, № 48898/99, § 29.

⁶⁷ *Solakov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*, [2001] ECHR, № 47023/99, § 57.

⁶⁸ პერნა იტალიის წინააღმდეგ [დიდი პალატა], *Perna v. Italy [GC]*, [2003] ECHR, № 48898/99, § 29. ბაკანუ და SC «R» S.A. რუმინეთის წინააღმდეგ *Băcanu and SC «R» S.A. v. Romania*, [2009] ECHR, № 4411/04, § 75.

⁶⁹ ტოპიჩი ხორვატიის წინააღმდეგ, *Topić v. Croatia*, [2013] ECHR, № 51355/10, § 42. პოლიაკოვი რუსეთის წინააღმდეგ, *Polyakov v. Russia*, [2009] ECHR, № 77018/01, §§ 34-35.

მისგან ჩვენების ჩამორთმევის მიზნით (მაგალითად, იხილეთ, ს. ნ. შვედეთის წინააღმდეგ⁷⁰; აკარდი და სხვები იტალიის წინააღმდეგ (განჩინება)⁷¹). შეიძლება, არსებობდეს განსაკუთრებული გარემოებები, რომელთა გამო სასამართლო დაასკვნის, რომ მონმის არდაკითხვა შეუთავსებელია კონვენციის მე-6 მუხლის მოთხოვნებთან.⁷²

5.5. მონმის მიერ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმა (მონმის იმუნიტეტი – „პრივილეგია“)

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ (დიდი პალატა) საქმეზე — ვან დერ ჰეიდი ჰოლანდიის წინააღმდეგ, დაადგინა, რომ მომჩივანს ეროვნული სასამართლოების მიერ სწორად ეთქვა უარი მონმის იმუნიტეტით სარგებლობაზე მისი პარტნიორის წინააღმდეგ დაწყებულ სისხლისსამართლებრივ სამართალწარმოებაში.

დადგენილად იქნა მიჩნეული, რომ მომჩივანი გამოძახებულ იქნა მონმედ ფატალურ სროლებთან დაკავშირებით სისხლისსამართლებრივი გამოძიების მიმდინარეობისას, თუმცა მან უარი განაცხადა გამომძიებელი მოსამართლის წინაშე ჩვენების მიცემაზე იმ საფუძველით, რომ საქმეში მთავარ ეჭვმიტანილს წარმოადგენდა მისი პარტნიორი, რომელთანაც ორი შვილი ჰყავდა. მომჩივანი აცხადებდა, რომ მას უნდა ესარგებლა მონმის იმავე პრივილეგიით (იმუნიტეტით), რომელიც სსსკ-ით ეჭვმიტანილთა მეუღლეებისა და რეგისტრირებული პარტნიორებისთვის იყო გათვალისწინებული. მოგვიანებით, ოცდაათი დღის განმავლობაში, იგი დააკავეს, ვინაიდან არ დაემორჩილა სასამართლოს ბრძანებას მონმის ჩვენების მიცემის თაობაზე.

მომჩივანმა საჩივარი წარადგინა უზენაეს სასამართლოში. ამ უკანასკნელმა დაადგინა, რომ მონმის პრივილეგია (იმუნიტეტი), რომელიც გათვალისწინებული იყო ეროვნული კანონმდებლობით, იცავდა მეუღლეთა, რეგისტრირებულ პარტნიორთა, შორის არსებულ „ოჯახურ ცხოვრებას“, თუმცა იგი არ ვრცელდებოდა სხვა პარტნიორებზე, მიუხედავად მათი ერთად ყოფნის ხანგრძლივობისა. განსხვავებული მოპყრობა იყო გამართლებული და ობიექტური, ვინაიდან იგი ემსახურებოდა სიმართლის დადგენას და, აგრეთვე, ახორციელებდა სამართლებრივი განჭვრეტის მიზნებს. მომჩივნის მიმართ იძულების მცდელობა, ჩვენება მიეცა პარტნიორის წინააღმდეგ, წარმოადგენდა მისი ოჯახური ცხოვრების პატივისცემის უფლებაში ჩარევას. ჩარევა „კანონით იყო გათვალისწინებული“ და ემსახურებოდა დანაშაულის აღკვეთის ლეგიტიმურ მიზანს (კონვენციის მე-8 მუხლი).

რაც შეეხება იმას, იყო თუ არა ჩარევა აუცილებელი დემოკრატიულ საზოგადოებაში, კონვენციის ნევრ სახელმწიფოებს ჰქონდათ განსხვავებული პრაქტიკა, რომელიც იხრებოდა სახელმწიფოსთვის შეფასების ფართო ზღვრის მინიჭებისკენ, როდესაც ერთმანეთს უპირისპირდებოდა ორი საჯარო ინტერესი, სახელდობრ: მძიმე დანაშაულის გახსნა და ოჯახური თანაცხოვრების დაცვა სახელმწიფოს ჩარევისაგან. ჰოლანდია ბევრ სხვა ქვეყანას შორის იყო ერთ-ერთი, რომელმაც შექმნა საკანონმდებლო რეგულაცია და გარკვეული კატეგორიის მონმეებს მიანიჭა პრივილეგია (იმუნიტეტი). გამომდინარე იქიდან, რომ ჩვენების მიუცემლობა აღიარებული სამოქალაქო ვალდებუ-

⁷⁰ S. N. v. Sweden, [2002] ECHR, № 34209/96, § 44.

⁷¹ Accardi and Others v. Italy (dec.), [2005] ECHR, № 30598/02.

⁷² დოროხოვი რუსეთის წინააღმდეგ, Dorokhov v. Russia, [2008] ECHR, № 66802/01, § 65. პოპოვი რუსეთის წინააღმდეგ, Popov v. Russia, [2006] ECHR, № 26853/04, § 188. ბრიკმონტი ბელგიის წინააღმდეგ, Bricmont v. Belgium, [1989] ECHR, § 89, Series A no. 158.

ლებიდან გამონაკლისს წარმოადგენდა, შესაძლებელი იყო, დაქვემდებარებოდა პირობებს და ფორმალბობებს, რაც კანონმდებლობით უნდა ყოფილიყო განსაზღვრული. ჰოლანდიის კანონმდებლობით ჩვენების მიცემის ვალდებულებისაგან გათავისუფლდნენ ექვმიტანილთა (ბრალდებულთა) ახლო ნათესავები, მეუღლეები, ყოფილი მეუღლეები, რეგისტრირებული პარტნიორები და ყოფილი რეგისტრირებული პარტნიორები. აღნიშნული ჩამონათვალი ზღუდავდა გამონაკლისის გავრცელებას იმ პირებზე, რომელთა კავშირიც ობიექტურად დადასტურებადი იყო. ნევრ სახელმწიფოებს ჰქონდათ უფლებამოსილება, მოწმის პრივილეგიისათვის ზღვარი დაედგინათ და გაეცლოთ ხაზი ქორწინებასა და რეგისტრირებულ პარტნიორებზე.

ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ არ გაიზიარა მომჩივნის არგუმენტი, რომ მას მოწმის ჩვენების მიცემისას უნდა ესარგებლა იმავე სამართლებრივი დაცვით (იმუნიტეტით), როგორც მეუღლეები, დარეგისტრირებული პარტნიორები სარგებლობდნენ. განმსაზღვრელი ფაქტორი არ იყო ურთიერთობის ხანგრძლივობა ან ურთიერთობის ხასიათი, არამედ პასუხისმგებლობა, რომელიც აერთიანებს სახელშეკრულებო ხასიათის უფლებებსა და ვალდებულებებს. მსგავსი სამართლებრივად მხოჭავი შეთანხმების არარსებობა მომჩივნისადამი, პარტნიორის ურთიერთობას ფუნდამენტურად განსხვავებულს ხდიდა დაქორწინებული პირებისა და რეგისტრირებული პარტნიორებისგან. ეროვნულ სასამართლოს სხვაგვარი გადაწყვეტილება რომ მიეღო, საჭირო გახდებოდა, მრავალ ინდივიდუალურ საქმეში შეეფასებინა საქორწინო ურთიერთობის ხასიათი ან დაედგინა პირობები, რა შემთხვევაშიც არაფორმალური ურთიერთობა ფორმალურს გაუთანაბრდებოდა. მომჩივანი დარჩა „დაცული“ ოჯახური ურთიერთობის ფარგლებს მიღმა, რომელზეც ვრცელდებოდა „მოწმის პრივილეგია“. ევროპული სასამართლოს მოსაზრებით, ოჯახურ ცხოვრებაში გასაჩივრებული ჩარევა არ იყო არაპროპორციული და გაუმართლებლად არ ზღუდავდა მომჩივნის ინტერესებს. არაპროპორციულად, აგრეთვე, არ იქნა მიჩნეული მომჩივნის ოცდაათდღიანი დაკავება, ვინაიდან ეროვნული კანონმდებლობით გათვალისწინებული იყო საკმარისი გარანტიები.⁷³

6. დასკვნა

მოწმის იმუნიტეტი, როგორც სისხლის სამართლის საპროცესო-სამართლებრივი ინსტიტუტი, იმ სამართლებრივი (საგამონაკლისო) ნორმების ერთობლიობაა, რომელიც ითვალისწინებს ცალკეულ პირთა მიერ სისხლის სამართლის საქმეზე ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლებას. ასეთი პირები იყოფიან სამ ჯგუფად: 1) პირები, რომელთა დაკითხვაც სისხლის სამართლის საქმეზე მოწმის სახით, ზოგადად, დაუშვებელია; 2) პირები, რომელთა დაკითხვაც მოწმის სახით, ზოგადად, დასაშვებია, თუმცა მათ უფლება აქვთ, არ მისცენ თავისი თავის ან ახლო ნათესავის წინააღმდეგ ჩვენება; 3) პირები, რომელთაც სასამართლოს მიერ შეიძლება გათავისუფლდნენ მოწმის მოვალეობის შესრულებისაგან. ერთმანეთისაგან იმიჯნება მოწმის იმუნიტეტის ობიექტური და სუბიექტური გაგება. მოწმის იმუნიტეტი შინაარსობრივად შეიძლება დაიყოს ორ ჯგუფად: ა) საკუთარი თავის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება; ბ) ახლო ნათესავის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება. ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლების მიხედვით, მოწმის იმუნიტეტის კლასიფიკაცია შეიძლება აბსოლუტურ (იმპერატიული) და ფარდობით (დისპოზიციური) იმუნიტეტად. მოწმის აბსოლუტური იმუნიტეტის მიხედვით, მოწმეს კანონმდებლობით გააჩნია უფ-

⁷³ The Van der Heijden v. Netherlands, [2012] ECHR, № 42857/05.

ლება, უარი თქვას ჩვენების მიცემაზე. არ შეიძლება გამოიკითხოს ან მოწმედ დაიკითხოს აგრეთვე ის პირი, რომელსაც, ფიზიკური ან ფსიქიკური ნაკლის გამო, არ შეუძლია სწორად აღიქვას, დაიმახსოვროს და აღიდგინოს საქმისათვის მნიშვნელობის მქონე გარემოებები და მიაწოდოს ინფორმაცია ან მისცეს ჩვენება (სსსკ-ის 50-ე მუხლის მე-2 ნაწილი). მონმის ფარდობითი იმუნიტეტის ძალით, მონმეს აქვს არჩევანის შესაძლებლობა — ისარგებლოს ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლებით, ხოლო იმ ორგანოს ან თანამდებობის პირს, რომლის წარმოებაშიც იმყოფება სისხლის სამართლის საქმე, შესაძლებლობა აქვს, დაკითხოს მონმე, თუ იგი თანახმაა ჩვენების მიცემაზე. იმუნიტეტის ეს სახე ვრცელდება ბრალდებულზე, ბრალდებულის ახლო ნათესავებზე (სსსკ-ის 49-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული მონმის იმუნიტეტი). კერძოდ, მონმეს შეუძლია არ მისცეს ჩვენება, რომელიც დანაშაულის ჩადენაში ამხელს მას ან მის ახლო ნათესავს.

მონმის იმუნიტეტი, ზოგადი წესის მიხედვით, არ ვრცელდება საიდუმლო ინფორმაციის მატარებელი პირების მიმართ, თუმცა სასამართლოს უფლება აქვს, მონმის მოვალეობის შესრულებისაგან გაათავისუფლოს სსსკ-ის 50-ე მუხლის მე-3 ნაწილში მითითებული პირები. ერთგვაროვანი გაგების მიზნით, სასურველი იქნება, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობაში დაზუსტდეს, მონმის იმუნიტეტის გამოყენების მიზნით, ვინ წარმოადგენს სსსკ-ის 49-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული მონმის ახლო ნათესავს — მხოლოდ სსსკ-ის მე-3 მუხლის მე-2, მე-3 და მე-4 ნაწილებით გათვალისწინებული ოჯახის წევრები, ასევე, მიზანშეწონილი იქნება, თუ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით განიმარტება საქართველოს კონსტიტუციის 31-ე მუხლის მე-11 ნაწილით გათვალისწინებული „ახლობლის“ ცნება.

იმ შემთხვევაშიც, როდესაც ბრალდებულს (განსასჯელს) საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით დანიშნული ჰყავს 1275-ე მუხლით გათვალისწინებული კანონიერი წარმომადგენელი (მზრუნველი), თუკი ეს პირი არ არის სამზრუნველო პირის ახლო ნათესავი, სასურველია, სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით განისაზღვროს, რომ ასეთ კანონიერ წარმომადგენლებსაც მიეცეთ შესაძლებლობა, ისარგებლონ სამზრუნველო პირთან დაკავშირებულ სისხლის სამართლის საქმეზე მონმის ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლებით (მონმის იმუნიტეტი).

სასურველია, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით ასევე განისაზღვროს, რომ მონმის იმუნიტეტით სარგებლობენ „შვილად აყვანისა და მინდობით აღზრდის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული მინდობით აღმზრდელები მინდობით აღსაზრდელთან დაკავშირებულ სისხლის სამართლის საქმეზე, ასევე, მინდობით აღსაზრდელები – მინდობით აღმზრდელთან დაკავშირებულ სისხლის სამართლის საქმეზე.

რადგან მონმის ყველა უფლება ენიჭება და ყველა ვალდებულება ეკისრება, აგრეთვე, დაზარალებულსაც, სსსკ-ის 57-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის „მ“ და „ნ“ ქვეპუნქტების საფუძველზე, მასაც შეუძლია, ისარგებლოს სსსკ-ის 49-ე მუხლის „დ“ ქვეპუნქტით გათვალისწინებული იმუნიტეტით.

მონმის იმუნიტეტი – ესაა მონმის სამართლებრივი პრივილეგია, სამართლებრივი ხელშეუხებლობა, რომელიც წარმოადგენს სისხლის სამართლის საქმეზე მონმის უფლებების დაცვის გარანტიას. ეს გარანტია მოცემულია სისხლის სამართლის კოდექსის 371-ე მუხლის შენიშვნაში, კერძოდ, სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობისაგან თავისუფლდება პირი, რომელმაც უარი განაცხადა ჩვენების მიცემაზე საკუთარი თავის ან თავისი ნათესავის საწინააღმდეგოდ.

მონმის იმუნიტეტი – ესაა გამონაკლისი ზოგადი წესიდან და არა ჩვენების მიცემის კატეგორიული აკრძალვა. შესაბამისად, თუკი მონმე, რომელსაც გააჩნია იმუნიტეტი, ამის მიუხედავად, თანხმობას განაცხადებს ჩვენების მიცემაზე, ე. ი. მან უარი განაცხადა იმუნიტეტის გამოყენებაზე,

ასეთ შემთხვევაში მოწმის მიერ შეგნებულად ცრუ ჩვენების მიცემა მის მიმართ გამოიწვევს სსსკ-ის 370-ე მუხლით გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის დაკისრებას, გარდა კანონით გათვალისწინებული გამონაკლისებისა.

ბიბლიოგრაფია:

1. საქართველოს კონსტიტუცია, 24/08/1995.
2. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, 22/06/1999.
3. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, 09/10/2009.
4. აქუბარდია ი., სისხლის სამართლის პროცესი, კერძო ნაწილი (თანაავტორობით), თბ., 2008, 41.
5. გარიშვილი მ., ძველი რომის სისხლის სამართლის პროცესის თავისებურებანი, „სამართლის ჟურნალი“, № 1, 2012, 18.
6. თუმანიშვილი გ., სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარი (თანაავტორობით), თბ., 2015, 209.
7. თუმანიშვილი გ., სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბ., 2014, 158, 206-208.
8. ლალიაშვილი თ., საქართველოს სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2015, 293.
9. საყვარელიძე ფ., ადამიანის უფლებათა ლექსიკონი, თბ., 1999, 128.
10. ფაფიაშვილი ლ., სისხლის სამართლის პროცესი, ზოგადი ნაწილი (თანაავტორობით), თბ., 2008, 284.
11. კოდუა ე. (რედ.), სოციალურ და პოლიტიკურ ტერმინთა ლექსიკონი-ცნობარი, თბ., 2004, 351.
12. შენგელია ს., მოწმის გამოკითხვა (შედარებითი სამართლებრივი ანალიზი), „სამართლებრივი ჟურნალი“, № 3, 2014, 153.
13. ჩომახაშვილი ქ., ოსეფაშვილი ს., მართლმსაჯულების წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულები, ფონდი ღია საზოგადოება საქართველო, თბ., 2017, 12.
14. Bosch J., Immunität und internationale Verbrechen, Dusseldorfer Rechtswissenschaftliche Schriften, Band 27, Baden-Baden, 2004, 64.
15. Esmein A., History of Continental Criminal Procedure, London, 1914, 572.
16. Gorning G., Immunität von Staatsoberhäupten, Festschrift für Dietrich Rausching, Köln, Berlin, Bonn, München, 2001, 457-485.
17. Hinterhofer H., Zeugenschutz und Zeugnisverweigerungsrechte: im österreichischen Strafprozess, 1 Aufl., Wien, 2004, 182.
18. Jendral H., Immunität – noch zeitgemäß: Kritische Untersuchung eines immerwährenden Privilegs des Parlaments, Haag, Herchen, 1993, 38.
19. Kimmich O., Das Staatsoberhaupt im Völkerrecht, Staatsoberhaupt und Völkerrecht, Band 26, № 2, 1988, 129-168.
20. Kühne H. H., Ein Lehrbuch zum Deutschen und europäischen Strafverfahrensrecht, 8 Aufl., Heidelberg, 2010, 496.
21. Kostkiewicz J. K., Staatenimmunität im Erkenntnis – und im Vollstreckungsverfahren nach schweizerischen Recht, Bern, 1998, 71.
22. Lord V. B., Cowan A. D., Interviewing in Criminal Justice, Victims, Witnesses, Client and Suspects, Canada, 2011, 10.

23. Pfeiffer G., StPO Strafprozessordnung, Kommentar., 5 Aufl., München, 2004, 430, Rn. 2.
24. Roxin C., Schünemann B., Strafverfahrensrecht, 27 Aufl., München, 2012. Para. 26, Rn.14.
25. Zehnder B., Immunität von Staatsoberhäuptern und der Schutz elementarer Menschenrechte - der Fall Pinochet, 1 Aufl., Baden-Baden, 2003, 34.
26. Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom [GC], [2009] ECHR, № 26766/05, №22228/06, §119.
27. Accardi and Others v. Italy (dec.), [2005] ECHR, № 30598/02.
28. Bonev v. Bulgaria, [2006] ECHR, № 60018/00, §43.
29. Bocos-Cuesta v. the Netherlands, [2005] ECHR, № 54789/00, §72.
30. Birutis and Others v. Lithuania, [2002] ECHR, № 47698/99, № 48115/99, § 29.
31. Băcanu and SC « R » S.A. v. Romania, [2009] ECHR, №4411/04, § 75.
32. Bricmont v. Belgium, [1989] ECHR, § 89, Series A no. 158.
33. Calabrò v. Italy and Germany (dec.), [2002] ECHR, № 59895/00., ECHR 2002-V.
34. Craxi v. Italy , [2002] ECHR, № 34896/97, § 86., ECHR 2002.
35. Doorson v. the Netherlands, [1996] ECHR, §§81-82, Report 1996-II.
36. Dzelili v. Germany (dec), [2005] ECHR, № 65745/01.
37. Ferrantelli and Santangelo v. Italy, [1996] ECHR, § 52, Report 1996-III.
38. Graviano v. Italy, [2005] ECHR, №10075/02, §38.
39. Gabrielyan v. Armenia, [2012] ECHR, № 8088/05, §§78, 81-84.
40. Gossa v. Poland, [2007] ECHR, № 47986/99, §55.
41. Hümmer v. Germany, [2012] ECHR, № 26171/07, § 38.
42. Kaste and Mathisen v. Norway, [2006] ECHR, № 18885/04, №21166/04, § 53.
43. Karpenko v. Russia, [2012] ECHR, № 5605/04, § 62., ECHR 2012.
44. Kok v. the Netherlands (dec.), [2000] ECHR, № 43149/98., ECHR 2000-VI.
45. Krasniki v. the Czech Republic, [2006] ECHR, № 51277/99., ECHR 2006.
46. Kostovski v. the Netherlands, [1989] ECHR, § 42, Series A no. 166.
47. Lucà v. Italy, [2001] ECHR, № 33354/96, § 41.
48. Mirilashvili v. Russia, [2008] ECHR, № 6293/04, §§158-159.
49. Pello v. Estonia, [2007] ECHR, № 11423/03, § 35., ECHR 2007.
50. Popov v. Russia, [2006] ECHR, № 26853/04, § 188., ECHR 2006.
51. Perna v. Italy [GC], [2003] ECHR, №48898/99, § 29., ECHR 2003-V.
52. Polyakov v. Russia, [2009] ECHR, № 77018/01, §§ 34-35., ECHR 2009.
53. Romanov v. Russia, [2008] ECHR, № 41461/02, §97.
54. S. N. v. Sweden, [2002] ECHR, № 34209/96, § 45.
55. Sibgatullin v. Russia, [2012] ECHR, № 1413/05, § 45.
56. Solakov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia, [2001] ECHR, № 47023/99, §57.
57. Sadak and Others v. Turkey (no. 1), [2001] ECHR, № 29900/96 and 3 others, § 67.
58. Sofri and Others v. Italy (dec.), [2003] ECHR, № 37235/97.
59. Trofimov v. Russia, [2008] ECHR, № 1111/02, § 37.
60. Tarău v. Romania, [2009] ECHR, №3584/02, § 74.
61. The Van der Heijden v. Netherlands, [2012] ECHR, № 42857/05.
62. Topić v. Croatia, [2013] ECHR, № 51355/10, § 42.
63. Ubach Mortes v. Andora, [2000] ECHR, № 46253/99.
64. Van Mechelen and Others v. the Netherlands, [1997] ECHR, § 58, Report 1997-III.
65. Vidal v. Belgium, [1992] ECHR, § 34, Series A no. 235-B.
66. Vidgen v. the Netherlands, [2012] ECHR, № 29353/06, § 47.

67. Visser v. the Netherlands, [2002] ECHR, № 26668/95, §47.
68. Wierzbicki v. Poland, [2002] ECHR, № 24541/94, § 45.
69. Большой Юридический Словарь, Москва, 1997, 239.
70. *Вельш И.*, Свидетельский Иммуниет в Уголовном Просессе, Москва, 2000, 12.
71. Дигесты Юстиниана, *Перетерский И. С.* (пер.), Москва, 1984, 365.
72. *Загурский Л.*, Принципы Римского Гражданского и Уголовного Процесса, Харьков, 1874, 376.
73. *Конев В., Громов Н., Николаиченко В.*, Свидетельский Иммуниет в Уголовном Просессе, Москва, 1997, 19.
74. *Петуховский А.*, Свидетельский Иммуниет: Проблемы Развития Процессуального Института, "Рос. Юстиция", № 9, 2003, 16.
75. <www.supreme.justia.com/us/384/436/case.html>.